

ТИПОЛОГІЯ-ХАРАКТЕРИСТИКА ПАРТИЗАНСЬКИХ ФОРМУВАНЬ ПІД ЧАС ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ В США 1861-1865 рр.

Папп Крістіан Степанович

аспірант кафедри модерної історії України та зарубіжних країн
заступник директора з навчально-виховної роботи,
старший викладач Природничо-гуманітарного коледжу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
E-mail: 20elgringo15@gmail.com

Загалом громадянська війна в Сполучених штатах Америки представляється у вигляді масштабних битв між військами Союзу та Конфедерації. Однак, бойові дії велися не тільки на звичних полях брані. У відповідь на вторгнення федеральних військ на територію Півдня, спалахнула кривава партизанська війна. З її характерними засідками, раптовими рейдами і нетрадиційними методами ведення бойових дій. Партизанська війна перетворилася в жорсткий хаос, який мало хто був здатний контролювати. Своєрідність боротьби полягала в тому, що партизанили на Півдні не тільки Конфедерати, але прихильники Союзу, які вели цю війну з 1861 по 1865 роки, тому мали великий вплив на хід бойових дій. Після початку Громадянської війни, перехід до партизанів став досить популярною альтернативою запису в ряди армії Конфедерації. Побоюючись швидко федерального вторгнення по всьому Півдню сецесіоністи не витрачали часу дарма і досить оперативно самоорганізувалися в партизанські загони для автономного опору окупації з боку федеральної армії. Крім цього, бути партизаном було ще й зручно: свобода, якої ніколи не було в регулярній армії і, що було, напевно, ключовим фактором – можна було вести війну проти ворога не покидаючи своїх домівок. В ході війни, з'явилося кілька типів партизан, які ми в даній статті спробуємо класифікувати, визначивши найбільш характерні риси кожного. Проаналізувавши наявний матеріал, ми можемо дійти висновку, що тематика дій «партизанських» загонів не достатньо вивчена. Існує сама проблема класифікації подібних загонів та визначення легітимності їх дій. Партизанські загони обох сторін зробили внесок у розвиток бойових дій, однак фактично більшістю лише на рівні відтягування сил із основних ділянок фронту. Найбільш дієвими та успішними можна вважати дії партизан-ренджерів, оскільки саме вони діяли в рамках правил війни і по суті були чимось середнім між партизанами та частинами спеціального призначення.

Ключові слова: Громадянська війна, партизани, партизанські формування, Конфедерація, класифікація.

Постановка проблеми. Загалом громадянська війна в Сполучених штатах Америки представляється у вигляді масштабних битв між військами Союзу та Конфедерації. Однак, бойові дії велися не тільки на звичних полях брані. У відповідь на вторгнення федеральних військ на територію Півдня, спалахнула кривава партизанська війна. З її характерними засідками, раптовими рейдами і нетрадиційними методами ведення бойових дій. Партизанська війна перетворилася в жорсткий хаос, який мало хто був здатний контролювати. Своєрідність боротьби полягала в тому, що партизанили на Півдні не тільки Конфедерати, але прихильники Союзу, які вели цю війну з 1861 по 1865 роки, тому мали великий вплив на хід бойових дій.

Після початку Громадянської війни, перехід до партизанів став досить популярною альтернативою запису в ряди армії Конфедерації. Побоюючись швидко федерального вторгнення по всьому Півдню сецесіоністи не витрачали часу дарма і досить оперативно самоорганізувалися в партизанські загони (деякі історики, що притримуються пропівнічних поглядів можуть назвати їх бандами) для автономного опору окупації з боку федеральної армії. Крім цього, бути партизаном було ще й зручно: свобода, якої

ніколи не було в регулярній армії і що є ключовим фактором – можна було вести боротьбу проти ворога не покидаючи своїх домівок [Becket, 1999, с.199].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографія даного питання є не значною. Більшість праць, що зачіпають типологію партизанського руху, видано в період 2000-х років. До дослідників цього питання можна віднести Джозефа М. Бейлейна і Метью С. Гюльберта, які у праці «The Civil War Guerrilla: Unfolding the Black Flag in History, Memory, and Myth» [Beilein, 2015, p.152] обговорюють ідеологію та методику ведення бойових дій партизанськими загонами. Вчені також досліджують питання, як партизан громадянської війни міфологізували в історії, літературі та фольклорі. Роберт Маккі у книзі «The Uncivil War: Irregular Warfare in the Upper South, 1861–1865» руйнує романтичні погляди на партизанську війну і розкриває її тінюву сторону [Mackey, 2014, p. 159]. Клей Маунткесл у доробку «Mountcastle, Clay. Punitive War: Confederate Guerrillas and Union Reprisals» розглядає дії партизан та відповідь на них з боку федеральної армії [Mountcastle, 2009, p. 77]. Незважаючи на значну роль в ході війни, партизанські дії не знайшли серйозного відображення в наукових дослідженнях. Тогочасні дослідники вважали їх цікавими, але нерелевативними, в результаті чого, вся

вага партизанських дій в Громадянську війну в США виявилася недооціненою. Тільки останніми роками, американські історики звернули увагу на цю складову війни, усвідомивши, настільки сильним виявився вплив партизанських дій на результат самої війни і життя суспільства військового часу. Партизани, незалежно від того, як їх називали – бушвакери, джейхоуки або рейнджери, вплинули на дії Конфедерації, військові доктрини Союзу і довели, що вони гідні особливого місця в історії Громадянської війни в Америці.

Загалом, аналізуючи доробок американських істориків, можна сміливо відзначити, що питання типологізації партизанських загонів розкрито в не повній мірі і потребує додаткового вивчення. Крім того, специфіка вивчення виключно локальна і обмежується певними регіонами.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є спроба класифікувати типи партизанів, які з'явилися в ході війни та охарактеризувати їх основні риси. Також автор характеризує подібні загони та визначає легітимність їх існування. У статті описується внесок кожного типу партизанів у хід власне громадянської війни.

Виклад основного матеріалу. Партизанські дії велися в різних куточках Конфедерації по-своєму і з «урахуванням регіональних особливостей». Найбільшу активність на початку війни проявив середній захід, де боротьба розгорілася на початку 1861 року. З самого початку, бушвакери почали вести себе як злочинці, не обмежуючи власні дії ні в чому. Вільям Кларк Куантрілл і Вільям «Кривавий Білл» Андерсон влаштували рейди, які виходили за рамки того, що можна назвати «безладні вбивства» [Browning, 2011, p. 132]. У 1863 р. Куантрілл вбив 200 чоловіків в місті Лоуренс, Канзас, а в наступному році Андерсон очолив різанину в Централії, в якій його люди, включаючи молодого Джессі Джеймса, зняли 24 неозброєних федеральних солдатів з поїзда і стратили їх. До слова, джейхоуки теж не сильно відзначилися благородством і буквально тероризували середній захід, полюючи, на членів сімей сепаратистів і поголовно винищували всіх, хто міг бути бушвакером [Fellman, 1989, p. 222].

Партизани і рейнджери на сході фокусувалися на загарбниках з Півночі і, незабаром, стали постійною і досить неприємною загрозою для армії Союзу. Іррегулярні частини атакували переважно пікети федералів і нечисленні вразливі військові формування лояльної міліції. Також вони перехоплювали поставки військового спорядження, намагалися порушити лінії зв'язку, нищили вагони і залізничні колії, а також проводили блискавичні рейди, часто використовуючи при цьому військову форму противника. Ця тактика ефективно деморалізувала федеральні війська. В 1863 р. було сформовано 43-й батальйон вірджинської кавалерії під командуванням полковника Джона Сінглтона Мосбі, що зібрав в себе партизан рейнджерів. «Сірі Привиди Мосбі» протягом двох років постійно «турбували» федералів. Уже до кінця 1863 армія Союзу усвідомила, що не може зупинити активність Мосбі, люди якого називали Північну Вірджинію і долину Шенандоа не інакше як

«Конфедерацією Мосбі» [McKnight, 2017, p. 305].

Більшість нападів партизан на армію Союзу були успішними. У відповідь на це, командування федеральних сил зайнялося формуванням груп антипартизанської боротьби, дії яких виявилися низько результативними. Ловити партизан, у яких була перевага не тільки у раптовості, але і в знанні місцевої території, було справою невдячною та й відволікаючою від більш ефективної боротьби з регулярними частинами Конфедератів. Нездатність протидіяти партизанам, що регулярно знищували стратегічні запаси і живу силу, не додавало любові до всіх жителів Півдня у солдатів Союзу. До кінця 1862 р. армія Союзу, що зазнавала труднощі на лінії фронту з регулярною армією Конфедерації і атакуючими партизанами з усіх сторін, вирішила боротися з партизанами практикою «жорсткої війни». Командування Союзу вирішило, що якщо вже воно не може зловити самих партизанів, то відповідальними за злодіяння можна призначити на цивільних осіб, спалювати їх будинки (причому як вибірково, так і громади повністю), заарештовувати некомбатантів, а в ряді випадків, і просто переселяти цілі графства [Inc, 2001, p. 5]. На 1865 р. дії партизан на Півдні стали менш організованими, але не менш кривавими. Армія Союзу, зі свого боку, навчилася з ними воювати і відповідала досить успішно на кожен напад. Цивільне населення Півдня, крім загальної втоми від війни, знаходилося під жорсткою тиранією федералів, тому поступово почало відмовлятися від підтримки партизанського руху.

В ході війни з'явилося кілька типів партизан, які ми в даній статті спробуємо класифікувати, визначивши найбільш характерні риси кожного. Основну масу нерегулярних підрозділів можна віднести до терміну bushwacker (бушвакер). Витоки цього терміну відносяться ще до кінця 1840-х років, коли нью-йоркський автор Вашингтон Ірвінг в оповіданні для журналу Knickerbocker посилався на «галантних бушвакерів, мисливців на єнотів» [Gallagher, 2009, p. 329] По суті, термін позначав лісників та мисливців, які вміли дбати про себе на пересіченій місцевості. До партизанів цей термін став використовуватися з подачі самих солдатів Союзу, що охрестили їх так через манеру влаштування засідок із, так званої, «зеленки», тобто лісо-кущової смуги.

Бушвакери ніяк не були афільовані з армією Конфедерації, вони не носили уніформу і будь-які розпізнавальні знаки, чим досить сильно докучали армії Союзу, солдати якої не могли відрізнити високоповажного миролюбного Південного джентльмена від такого ж джентльмена, тільки не настільки миролюбного і стріляючого в них із засідки.

Для того щоб більш чітко визначити які саме загони опору можна віднести до бушвакерів, наведемо низку ознак що їх характеризують:

– Бушвакери по своїй суті визначались, як незаконні збройні формування як з боку Союзу, так і з боку Конфедерації, за одною відмінністю. Федеральні війська у випадку захоплення таких «партизан», застосовували до них смертну кару, натомість, конфедерати закривали очі на їх діяльність, оскільки так чи інакше вона була корисною для ведення

бойових дій на основних фронтах.

– Бушвакери не носили жодних розпізнавальних знаків, чи військової форми.

– Формування таких підрозділів було хаотичним і нерегульованим

– У складі подібних загонів було близько 40% людей, що були вихідцями з місцевих територій де діяв загін і вони мали за мету захист своїх домівок від федерального вторгнення. 40% були дезертирами з армії Союзу чи Конфедерації, тому подібним чином прагнули уникнути покарання за дезертирство і продовжити альтернативну службу. 20% були пересічними бандитами, мародерами та грабіжниками, що на фоні війни прагнули збагатитися і по можливості уникнути у майбутньому покарання за совою діяльність.

– Значна частина бушвакерів у штаті Міссурі були ветеранами конфлікту ще в Канзасі в 1850-х роках, що отримав назву Кривавий Канзас і мали на меті лише задоволення кровної помсти, а не безпосередня допомога військам Конфедерації.

– Бушвакери після війни своєю більшістю стали ґрунтом для розвитку бандитського руху в США в 1860-70 роках.

Отже, проаналізувавши діяльність бушвакерів, можна відзначити, що вони принесли більше шкоди, аніж користі для Конфедерації, а ті успіхи, що вдавалось здійснити, не зробили значного внеску у хід бойових дій, хоч і змусили федеральні війська розпорозувати свої сили у гонитві за «партизанами» [US War department, 1880-1901].

Президент Конфедерації Джефферсон Девіс не схвалював партизанської війни. Це було пов'язано з тим, що їх діяльність було занадто важко контролювати, вони своїми численними жорстокими діями налаштували населення проти Конфедерації, навіть в тих районах, де воно було лояльним. Також поява подібної альтернативної служби зменшувала кількість солдатів, які могли нести службу в регулярній армії. Однак, побороти це стихійне явище в важких умовах війни було важко. Тому уряд прийняв рішення спробувати врегулювати рух опору. Результатом цього став Конфедеративний конгрес, що прийняв Закон про партизанів-рейнджерів, який був проголосований 21 квітня 1862 р. [Nickols, 2006, р. 105].

У 1862 р. з'явився ще один напрям «партизанської» діяльності. Закон про партизанів-рейнджерів мав дві мети. Перша полягала в тому, щоб взяти під контроль партизанський рух і вирішити, хто буде і зможе її вести. Це було дуже важливим питанням для Конфедерації. Другою метою було сприяння використанню партизанської тактики боротьби для захисту територій тих штатів, де були розташовані лише слабкі регулярні збройні сили.

Закон дав змогу розпочати офіційне вербування нерегулярних загонів до армії Конфедератів. Це означало, що партизани-рейнджери підпадали під ті ж правила, що й солдати регулярних військ, таке ж постачання й оплату, але вони могли діяти самостійно від решти армії. Завдання партизан-рейнджерів визначалося у проведенні глибокої розвідки та у завданні максимальної шкоди лініям постачання

федеральної армії [Raiford, 2003, р. 2].

Рейнджери використовували приблизно таку ж тактику, що і бушвакери (враховуючи, що ними вони в минулому і були), проте вони вже носили уніформу Конфедерації, перебували під командуванням офіцерів з її патентами і що найважливіше, були зобов'язані звітувати про дії перед відповідальною особою в армії Конфедерації.

Армія Союзу на ранніх етапах не робила жодної різниці між бушвакерами і партизанами-рейнджерами. Але в 1862 р., генерал Генрі Хеллек випустив Загальний Наказ № 100, відомий як Кодекс Лібера, написаний доктором Френсісом Лібером. Цей документ уточнював відмінності між партизанами, бушвакерами і рейнджерами, а також оголошував бушвакерів учасниками незаконних бандформувань, яких слід було розстрілювати на місці. Рейнджери, в свою чергу, відносились, не дивлячись на всі умовності, до армії Конфедерації, і в разі полону до них слід було відноситися, як до військовополонених [Sutherland, 2009, с. 201].

Таким чином ми можемо охарактеризувати партизан-ренджерів за наступними ознаками:

– Офіційно вони відносилися до збройних сил Конфедерації незважаючи на партизанський спосіб ведення війни, визнавалися військами Союзу як частина регулярної армії.

– Носили військову уніформу армії Конфедерації та відповідні знаки розпізнавання, а командири загонів мали обов'язково отримати офіцерський патент та були повинні звітувати командуванню.

– Формування підрозділів відбувалось через роботу мобілізаційних департаментів і чітко фіксувалось.

– До 60% особового складу були колишні бушвакери і залишок 40% – бійцями регулярної армії, що були приписані до таких підрозділів, як підсилення.

– Свою діяльність припинили в 1864 р. після відміни Закону про партизан-рейнджерів.

Закон про партизан-рейнджерів був скасований 17 лютого 1864 р., завдяки вмовляння Конгресу заколотних штатів з боку генерала Роберт Лі. Це не означало закінчення партизанської війни, але покляло кінець спробам Конфедеративного уряду експериментувати з новими військовими тактиками і стратегіями. Їх експеримент не пройшов, не досяг успіху. Намагаючись зробити партизанську війну корисною для дій армії, вони досягнули значних успіхів, однак ситуація 1864 р., не відповідала ситуації 1862 р., і слід було кардинально міняти спосіб ведення війни для досягнення перемоги [Williams, 2010, р. 190].

Громадянська війна в США найчастіше описується як братовбивча, в якій сусід воював з сусідом. У рамках усієї війни, це зрозуміло перебільшення, а ось в частині партизанської війни – відповідає дійсності. По всьому Півдню прихильники Союзу організували невеликі партизанські групи для захисту від тих, хто підтримував сецесію в юніоніських громадах. На середньому заході їх називали джейхоуками (Jayhawker). Термін зародився у штаті Канзас і став використовуватися з кінця 1840-х рр. Назва була

широко прийнята в Канзасі наприкінці 1850-х рр., коли прихильники антирабовласницької політики мали намір захистити цю територію від рабовласників з Міссурі. На Сході такі «партизани» іменувались — Бізонами (Buffaloes) [McKnight, 2017, p. 256]. Основною метою названих груп була боротьба з бушвакерами. Варто відзначити, що незважаючи на відносно невелику роль в бойових діях, вони мали значний вплив на хід війни в майже кожному південному штаті. Більшістю ці загони з наближенням військ Союзу влилися до складу регулярних кавалерійських підрозділів. Їх можна характеризувати за наступними ознаками:

– Офіційно визнавались як діючі збройні підрозділи з боку Союзу, підпадали під військове законодавство, але через надмірну жорстокість часто розпускались місцевими командуваннями в місцях виникнення.

– Здебільшого вони не носили військову форму, хоча офіцери часто одягалися в обмундирування тих чи інших підрозділів армії Союзу, подекуди не маючи до них жодного відношення.

– Формування підрозділів відбувалось хаотично та здебільшого геть неконтрольовано з боку федеральних сил.

– Більшу частину особового складу становили фанатично налаштовані мешканці півдня (прихильники Союзу), що боролись з рабовласництвом починаючи ще з 1850-х рр., а також

різного роду авантюристи. В кінці війни на підтримку таких загонів виділяли солдат регулярної армії Союзу.

– Після 1864 р. більшість загонів була або розпущена, або влилася до складу діючих регулярних військ.

Отже, подібні профедеральні загони діяли у всіх прикордонних штатах і не принесли значних досягнень у військовій сфері, однак змогли своїми діями скувати діяльність бушвакерів, тим самим і внесли свою лепту у хід військових дій.

Висновки. Проаналізувавши наявний матеріал, доходимо висновку, що дії «партизанських» загонів не достатньо вивчена. Існує й проблема класифікації подібних загонів та визначення легітимності їх боротьби.

1. Партизанські загони обох сторін зробили внесок у розвиток бойових дій, однак фактично здебільшого лише на рівні відтягування сил із основних ділянок фронту.

2. Бушвакери і джейхоуки завдали більше шкоди аніж користі, бо привнесли значну долю терору у війну. Загалом їх діяльність обома сторонами підтримувалась, однак, в той же час, вони були поза рамками легальності обох учасників конфлікту.

3. Найбільш успішними можна вважати дії партизан-рейнджерів, оскільки саме вони діяли в рамках правил війни і по суті були чимось середнім між партизанами та частинами спеціального призначення.

Список використаних джерел

- Beckett, Ian Frederick William., 1999. Encyclopedia of guerrilla warfare, ABC-Clio, 303p.
- Beilein Jr., Joseph M., and Matthew C. Hulbert, eds., 2015. The Civil War Guerrilla: Unfolding the Black Flag in History, Memory, and Myth (Lexington: University Press of Kentucky, 243 p.
- Browning, Judkin, 2011. Shifting Loyalties: The Union Occupation of Eastern North Carolina, Univ of North Carolina Press, 264 p.
- Fellman, Michael., 1989. Inside War: The Guerrilla Conflict in Missouri During the American Civil War, Oxford University Press, 1989, 325 p.
- Gallagher, Gary W., 2009. Disaffection, Persistence, and Nation: Some Directions in Recent Scholarship on the Confederacy. Civil War History 55№3, pp: 329-353.
- Grant, Meredith Anne, 2008. Internal Dissent: East Tennessee s Civil War, 1849-186, 89 p.
- Inc Ebrary, 2001. Modern Insurgencies and Counter-Insurgencies: Guerrillas and Their Opponents Since 1750, Routledge (UK), p. 10.
- Lowell Hayes Harrison, James c. Klotter, 1997. A New History of Kentucky, Lexington, KY: University Press of Kentucky, 533 p.
- Mackey, Robert R., 2014. The Uncivil War: Irregular Warfare in the Upper South, 1861-1865, University of Oklahoma Press, 304 p.
- McKnight, Brian D., and Barton A. Myers, eds., 2017. The Guerrilla Hunters: Irregular Conflicts During the Civil War, 416 p.
- Mountcastle, Clay, 2009. Punitive War: Confederate Guerrillas and Union Reprisals, University Press of Kansas, 224 p.
- Nichols, Bruce, 2006. Guerrilla Warfare in Civil War Missouri, McFarland & Co. Inc, 265 p.
- Neil Hunter Raiford, 2003. The 4th North Carolina Cavalry in the Civil War, McFarland & Company, p. 5.
- Sutherland, Daniel E. 2009. A Savage Conflict: The Decisive Role of Guerrillas in the American Civil War, Univ of North Carolina Press, 248 p.
- Williams, David, 2010. Bitterly Divided: The South's Inner Civil War, The New Press, 248 p.
- U.S. War Department, The War of the Rebellion: A Compilation of the Official Records of the Union and Confederate Armies, 70 volumes in 4 series. Washington, D.C.: United States Government Printing Office, 1880-1901.

SUMMARY

TYOLOGY-CHARACTERISTIC OF GUERRILLA GROUPS DURING THE CIVIL WAR IN THE UNITED STATES 1861-1865

Kristian Papp

Post-graduate student of the Department of Modern Ukrainian History and Foreign Countries, Deputy of educational work, teacher Natural and Humanitarian College
SHEE «Uzhhorod National University»

The civil war in the United States of America appears in the form of large-scale battles between the forces of the Union and the Confederacy. However, fighting was carried out not only in the usual fields of brawl. In response to the invasion of federal troops into the territory of the South, a bloody guerrilla war broke out. With its characteristic ambushes, sudden raids and unconventional methods of warfare. The guerrilla war turned into a harsh chaos, which few were able to control. The peculiarity of the struggle was that in the South, not only the Confederates, but the supporters of the Union, who fought this war from 1861 to 1865, partisanized, therefore, had a great influence on the course of hostilities. After the start of the Civil War, the transition to the partisans became a very popular alternative to the record in the ranks of the Confederate Army. Fearing a quick federal invasion, throughout the South, the secessionists did not spend time in vain and quickly operatively self-organized into partisan detachments (some of them may be called by the gangs of the northern historians) for the autonomous resistance of the occupation by the federal army. In addition, being partisan was also convenient: freedom that has never been in the regular army, and what was probably the key factor - it was possible to wage war against the enemy without leaving their homes. During the war, there were several types of partisans, which we in this article try to classify by identifying the most characteristic features of each. After analyzing the available material, we can conclude that the subjects of the actions of "partisan" detachments have not been sufficiently studied. There is the very problem of classifying such units and determining the legitimacy of their actions. The guerrilla groups of the two sides contributed to the development of hostilities, but by the majority only at the level of pulling off the strength of the main sections of the front. The most effective and successful ones are the actions of partisan renders, since they were acting within the framework of the rules of war and were in the middle between the guerrillas and special units.

Keywords: Civil War in USA, guerrillas, guerrilla groups, Confederacy, classification.